

Vlaamse strijd en mythevorming bij Marnix Gijsen

Firmin ASMA

Opvoeding en flamingantisme

Marnix Gijsen, de auteursnaam van Jan-Albert Goris (1899-1984), was een overtuigd flamingant. Hij doorliep de lagere school aan het Sint-Henricusgesticht te Antwerpen met wisselend succes. In het Franstalige Sint-Ignatiusinstituut in Antwerpen, waar hij de handelsafdeling volgde, kwam hij in verzet tegen de houding van de directie tegenover de leerlingen. Later heeft hij — daarbij geholpen door zijn broer René — de mythe rond zijn consilium *abeundi* omwille van zijn vlaamsgezindheid, levendig gehouden.

Jan-Albert Goris is tijdens de Eerste Wereldoorlog leerling aan het Sint-Ignatiusinstituut. Hij is knap in talen, maar niet bij de eerste tien in handel en boekhouden, wiskunde, natuurkunde en zelfs niet in geschiedenis. In: *De leerjaren van Jan-Albert Goris*¹ lezen we:

„Kort daarop werd mijn opvoeding toevertrouwd aan de heren van de Sociëteit Jesu. Die rekruteerden hun leerlingen slechts onder de gegoede burgerij, mijn broer was reeds in hun handen. Bij hen was het leren geen grapje, ze stonden bekend om hun ijzeren tucht. De broeders van de Christelijke Scholen hadden me slechts weinig Frans bijgebracht maar, gedreven door mijn fantastische leesleerzucht, was ik na het eerste trimester de eerste van mijn cursus...”

In *Zelfportret, geveleid, natuurlijk*² vertelt Gijsen dat hij er wegens Vlaamsgezindheid werd ontslagen: „In 1916 kreeg ik terwille van Vlaamsgezindheid het consilium *abeundi* in een eentalig en agressief Franskiljons onderwijsgesticht”. In een gesprek met G. Mortier in *Humo* (3 januari 1969) getuigt hij over zijn flamingantische opleiding en over het consilium *abeundi*. Hij schreef in 1916 zijn eerste brochure, een „flamingantisch schotschrift” tegen Sint-Ignatius, waarna hij tijdelijk de school verliet. Toen Duitsland in 1917 de jonge mannen opriep voor verplichte tewerkstelling, werd zijn herinschrijving bij de Jezuïeten door zijn moeder bewerkstelligd. Kort daarop liep het definitief mis: „Want toen kort daarop iemand de schoolgevel beschilderd had met de tekst: ‘Wij eisen de vervlaamsing van St. Ignatius’ kreeg ik de schuld en het *consilium abeundi*... en ik ben gegaan natuurlijk”.

1. M. GIJSEN, *De leerjaren van Jan-Albert Goris*, Brussel, 1975.

2. M. GIJSEN, *Zelfportret, geveleid, natuurlijk*, Brugge, 1965.

Zijn wedervaren in het vrij onderwijs schetst hij tijdens het televisiegesprek met Joos Florquin, *Ten Huize van...*³, waarbij hij nogmaals zijn haat voor de „franskiljons” bevestigt. Wel is hij dankbaar „omdat ze me discipline, geestelijke tucht en werkzaamheid hebben geleerd”.

Slechts één jezûiet, een Waal die „van de Vlaamse verzuchtingen helemaal niets begreep” en met wie hij nog ruzie gemaakt heeft, noemde hij een „voornaam mens”.

Over de boegbeelden van de Vlaamse literatuur zoals Guido Gezelle en Stijn Streuvels spraken zijn oversten duidelijk met minachting.

Dat de vernederlandsing van het Sint-Ignatiusinstituut er uiteindelijk toch zou komen had hij nooit voor mogelijk gehouden.

De wet Franck-Segers van 12 mei 1910 had de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs wel op gang gebracht, maar de uitvoeringsbesluiten bleven uit. De vernederlandsing van het middelbaar onderwijs in Vlaanderen zou pas werkelijkheid worden door de wet van 14 juli 1932.

Bijna een halve eeuw later voelt Marnix Gijsen nog steeds bitterheid. Zijn ambivalente houding ten opzichte van de jezûieten wordt bevestigd.

De werkelijke reden voor zijn *consilium abeundi* blijft echter onduidelijk.

René Goris (1895-1989), zijn vier jaar oudere broer, herinnert zich in *De Jeugd van Marnix Gijsen*⁴ deze periode als volgt: „De tweehed in zijn vorming, het schoolpraktische en het persoonlijke moest tenslotte tot een botsing leiden. Na het voltooiën van de middelbare studiën van St. Ignatius, in 1916, zou Bert overgaan naar de Hogere Handelsafdeling, de evenknie van de Economische Hogeschool te Rotterdam... Het was in deze periode dat een figuur als Kardinaal Mercier, in het publiek door studenten werd uitgefloten... Jan-Albert kreeg aldus de schuld van het beschilderen van de gevel van de Handelsschool met teksten als ‘Wij eisen de Vervlaamsching van St. Ignatius’, en kreeg dan ook het beruchte *Consilium Abeundi*, de raad vrijwillig de school te verlaten... In de familiekring gaf dat heel wat opschudding, maar na die storm was het voor Bert een opluchting; de verlossing van een handelsopleiding welke hij van harte verafschuwde”.

In het autobiografische *De leerjaren van Jan-Albert Goris* (1975) beweert Gijsen dat hij in juli 1916 werd ontslagen wegens flamingantisme, op grond van de door hem geschreven brochure over de taaltoestanden te Sint-Ignatius. Mede-auteur van de brochure, Jozef van Caeckenbergh, was toen ook een leerling.

3. J. FLORQUIN, *Ten huize van...*, Reeks XII, Leuven, 1976.

4. R. GORIS en J. GRESHOFF, *Marnix Gijsen*, Den Haag; Antwerpen, 1955.

Activistisch flamingantisme

De jonge Jan-Albert Goris was activist geworden onder invloed van zijn vriend en mentor Floris Couteele (1897-1931).⁵ Beiden waren in 1918 lid van de redactie van het Antwerpse activistische dagblad *De Eendracht*. F. Couteele stimuleerde Gijsen in 1920 voor de studie in de geschiedenis aan de universiteit van Leuven. Het kwam tot een breuk tussen beide jeugdvrienden toen Gijsen vanaf 1927 in het Frans economische geschiedenis doceerde aan de Leuvense universiteit. De breuk werd definitief toen Gijsen op 1 juli 1928 kabinetschef werd van Frans Van Cauwelaert, de katholieke burgemeester van Antwerpen. F. Couteele, inmiddels advocaat, bleef voorstander van een Vlaams-nationalistische, anti-Belgische politiek. *Vlaamsch leven*, een zelfstandig Vlaams geïllustreerd weekblad, verscheen in Brussel van 3 oktober 1915 tot 20 oktober 1918. De redactie stond eerst onder leiding van Oktaaf Stenghers, later van Willem Gijssels (vanaf oktober 1916). Het weekblad publiceerde de eerste gedichten van jonge dichters: Victor J. Brunclair, Gaston Burssens, Marnix Gijssen, Alice Nahon, Paul Van Ostaijen. Het weekblad was activistisch-geïnspireerd en verdween toen W. Gijssels in oktober 1918 uitweek naar Nederland. De jonge Goris publiceerde in *Vlaamsch Leven* jeugdwerk onder de pseudoniemen C. Schooten, Albrecht Goris en Johan Devriendt.

De Antwerpse krant *De Schelde* verscheen vanaf 15 april 1919 en was de voortzetting van *Het Vaderland*. De leiding ervan was Vlaamsgezind, aanvankelijk met Vlaams-liberale sympathie. Onder impuls van hoofdredacteur Pol De Mont wierp zij zich op als woordvoerder van het Vlaamsche Front of de Frontpartij, die de maximalistische Vlaams-nationalisten groepeerde onder leiding van Adiel Debeuckelaere en Herman Van Puymbroeck.

De jezuïeten

In zijn roman *De man van overmorgen*⁶ uit 1949 noemt Gijsen de jezuïeten „Celestijnen”.⁷ Hij erkent dat zij hem ongewild flamingant hebben gemaakt. Zijn kritiek wordt door de jaren heen verder gevoed:

5. W. VANDAELE, *Floris Couteele 1897-1931. Een profiel*, Gent, 1983.

6. M. GIJSEN, *De man van overmorgen*, vijfde druk, 's-Gravenhage, 1957.

7. De Celestijnen waren een strenge orde van eremieten, omstreeks 1235 gesticht door Piëtro del Murrone (1215-1296), de latere paus Celestinus V, op de berg Murrone in de Abruzzes en in 1263 goedgekeurd. Zij leefden volgens de regel van Benedictus en volgens aanvullende bepalingen van de Camaldulensen en de Franciscanen. Ze droegen een wit kleed met een zwart scapulier. In hun bloeitijd hadden ze honderdvijftig kloosters, vooral in Italië en Frankrijk. In België vestigden ze zich te Heverlee. De orde is in 1810 verdwenen. Een groep franciscaanse spiritualen werd in 1294 door paus Celestinus in zijn orde opgenomen. Zij mochten volgens de regel van Franciscus in eigen kluisenarijen wonen. De orde werd in 1302 door paus Bonifatius VIII opgeheven.

Telemachus in het dorp uit 1948 kreeg zeer negatieve kritiek in de Boekengids van februari 1949: „... Literair is zijn boek verder zonder zich te imponeren; op grond echer van de christelijke zedenleer en van de natuurwet moet het voor de meeste lezers verderfelijik worden geacht”.

Ook in *De Linie* van de Nederlandse Jezuïeten werd afwijzend gereageerd. Zijn bittere reactie hierop in *De Schuine Linie*, een nieuw Vlaams Tijdschrift (februari 1949) is kenschetsend: „Sedert het jaar 1918 leven de orde der S.J. — alom bekend om haar verleden vol verdraagzaamheid en ruim begrip der dingen dezer wereld en der volgende — en ik, op voet van gewapende vrede. Zes lange, bittere jaren hebben zij aan mij geknoeid toen ik weinig middelen van verweer had. Ze hebben getracht mij mijn eigen volk en mijn eigen taal te doen misprijzen, ze hebben mij geestelijk verwrongen en misvormd. Ze hebben mij in het diepst van mijn wezen gehoond door hun maatschappelijk snobisme, hun eeredienst van hen die geld en gezag hadden, hun misprijzen voor hen die niets anders hadden dan hun arbeid en hun verstand... Die heeren hebben het thans goed gevonden in hun orgaan *De Linie* mij de les te spellen voor de derde maal. Twee keer deden zij het vroeger en ik was dom en naïef genoeg aan den dader toen telkens een langen brief te schrijven om mijn standpunt uit te leggen. Een antwoord kreeg ik van die kinkels nooit. Ditmaal nemen zij aanstoot aan een artikel, dat de katholieke Volkskrant van mij publiceerde en waarin zij volgende zin als *scheve voorstelling* aanstippen: ‘De katholieke bibliotheken in Vlaanderen hebben Walschap onder den domper gezet’. *De Linie* verwijt de Volkskrant dat hij ‘slap genoeg is om dat te laten passeren’. Men moet Walschap maar eens vragen welk percent van zijn werk in een katholieke bibliotheek te vinden is. Het ziet er ‘scheef’ uit op dat gebied. Met liegen komt men niet ver...”

Ook in *De man van overmorgen* (1949) maakt Marnix Gijsen brandhout van het opvoedingssysteem van de „Eerwaarde Paters Celestijnen”. De ik-figuur (J.A.Goris zelf?) is vooral gevoelig voor de ongelijke behandeling van de leerlingen uit hoofde van de sociale klasse waartoe hun ouders behoren. Hij behoorde zelf tot de lagere sociale klasse.

Het is merkwaardig dat de ik-figuur het eens is met het benadrukken van het zesde gebod. Verwijst dit naar het blijvend doorwerken van zijn jeugdig fantasme van de aseksuele volmaaktheid, zoals aangetoond werd in *Marnix Gijsen, een melancholicus?*⁸

In het begin van het vierde hoofdstuk schuift Gijsen een sterke uitspraak in de schoenen van de paters. Hij beweert op bladzijde negenenveertig dat onbemiddelde jongens ongeschikt werden bevonden voor de religieuze staat, daar zij

8. F. Asma, Marnix Gijsen, een melancholicus?, in: *Mededelingen van de Belgische School voor Psychoanalyse*, nr. 3, 1990.

deze roeping veeleer zien als een veilige thuishaven, een vlucht naar God in plaats van een vrijwillige verzaking van de wereld.

Na het consilium abeundi in juli 1916 werd J.A. Goris, zoals reeds vermeld, door toedoen van zijn moeder ingeschreven voor de colleges van de Hogere Handelsschool voor het academiejaar 1817-1918. Welwillendheid vanwege de jezuïeten?

Hij voelt zich een „taalkundige melaatse”, een flamingant in een Franstalige school. Hij stelt zich negatief op. Begin 1918 verlaat hij vrijwillig de school. Deze periode waarin hij leest, wandelt, dicht en zich met het activisme inlaat wordt beleefd als een idyllisch bestaan van vrijblijvendheid. Hij doet waar hij zin in heeft, zonder echte verantwoordelijkheid te dragen. Hij is zeer ingenomen met zijn gedichten en duldt geen kritiek: een psychisch sociaal moratorium in de adolescentie?

De Brochures

De brochures die de jonge Jan-Albert Goris schreef verschaffen ons nog verdere interessante informatie.

De omslag van de eerste brochure *Studenten Oordeelt*⁹, draagt de titel, een vignet met een zwarte leeuw en de imprimatur-gegevens z.861716917-G1020. De brochure werd gedrukt op 16 september 1917 en niet in oktober 1917, zoals vermeld in de *bibliografie van Marnix Gijsen*.¹⁰

Opmerkelijk is de tekst van *Nota's uit het dagboek van een student*.¹¹ De leerling is bedroefd omdat hij de superior niet dankbaar kan zijn voor de genoten opleiding. Hij is nog meer bedroefd omdat hij huis en bewoners „bitter en hard” moet bekampen. Het verlaten van de school wordt ervaren als een bevrijding.

Deze tekst is zeker van de hand van Goris.

In de brochure trekt hij van leer tegen de verplichte examens in de Franse voertaal en verwijst hij naar de „veranderde toestanden” in Vlaanderen, waarmee mogelijk de vernederlandsing van de Gentse universiteit in oktober 1916 bedoeld wordt. Zoals reeds gezegd, volgde deze vernederlandsing voor het middelbaar onderwijs pas in 1932.

Het misprijzen van pater overste ten aanzien van de Vlaamse letterkunde wordt scherp in de verf gezet: „... Misprijzend gegrijns voor elk Vlaamsch boek. Voor Chateaubriand echter: 'Génial... superbe... richesse... grandiose...' en

9. (J.A. GORIS en J. VAN CAECKENBERGHE), *Studenten Oordeelt! Aan de Studenten van Sint-Ignatiusgesticht*, s.l., september 1917.

10. A. RAMAN, *Bibliografie van Marnix Gijsen*, Hasselt, 1973.

11. Hij komt voor in de tweede vermeerderde uitgave, onder het kopje „Uit mijn dagboek 1916-1917”.

den onvermijdelijken 'coucher du soleil sur la mer!', daarna 'a... hm... de Vlomsche letterkunde, dad is allemol papierverkwisterij, vodden hê, vodden'... 'Gezelle en Streuvels, mor mannekes, binnen fechtig jaâr leest die gê mensch meêr... doet en begraven, 'nen bakker!' allee!' (blz. 7-8).

Ook in de rubriek *moppen uit Sint-Ignatiusgesticht te Antwerpen* wordt vooral pater superior op de korrel genomen.¹²

Later volgt de tweede vermeerderde oplage van de brochure *Een Noodkreet!*¹³ Het voorwoord is nieuw en werd ondertekend door en zekere B., vermoedelijk de initiaal van Bert, de roepnaam van Jan-Albert Goris. Hij roept de hulp in van Hercules om de augiusstal van het franskiljonisme uit te mesten. Tevens wordt er melding gemaakt van „Een motie voor de Vervlaamsching van St.-Ignatius”.¹⁴

Na de eerste uitgave geeft de auteur een evaluatie van het effect dat de brochure heeft gehad: „Die artikels, die nochtans beneden de waarheid blijven hebben in Antwerpen en te Brussel, diepen indruk gemaakt. In Vlaamsche middens werd de wensch uitgesproken dat, vermits zulk gesticht voor het herwordende Vlaanderen een nationaal gevaar is, het Vlaamsche ministerie onverwijd zou ingrijpen door onmiddellijke algeheele vervlaamsching te bevelen of, indien men daar geen kans toe zag, die onderwijsinstelling te doen sluiten. Bij hevige ziekten dienen sterke geneesmiddelen te worden aangewend...”

De auteur noemt het Sint-Ignatiusinstituut „een nationaal gevaar” en roept de hulp in van het Ministerie. In het vervolg van de tekst neemt hij wel afstand van degenen die leuzen aanbrachten op „gele kleefzegels... zwart op geel gedrukt” op de gevel van de school.

Spottend wordt gewag gemaakt van de reactie van de superior die bij het zien van de teksten in bezwijming valt.

Het franskiljonisme van de jezuïetenorde in haar geheel wordt enigszins gerelativeerd.¹⁵

Met ontgoocheling wordt vastgesteld dat de superior van het Instituut, die als representant van de Wet door de auteur wordt uitgedaagd, niet reageert op de provocerende artikelen in de eerste brochure. Beide teksten zijn trouwens bedoeld als provocatie aan diens adres.

12. Zie hiervoor, in de brochure *Studenten Oordeelt!* de uitspraken van de Eerwaarde Pater Overste van 16 april 1917, naar aanleiding van een artikel over St.-Ignatius, verschenen in *Het Vlaamsche Nieuws* van 13 maart 1917 e.a., blz. 12-15.

13. (J.A. GORIS en JOZEF VAN CAECKENBERGHE), *Een Noodkreet! Aan de Studenten van Sint-Ignatiusgesticht*. Tweede vermeerderde oplage van *Studenten Oordeelt!*, Borgerhout, 1917.

14. Zie hiervoor de tweede brochure *Een Noodkreet!*..., blz. 17, gedateerd 18 september 1917.

15. „Om te sluiten: wezen wij voorzichtig en passen wij niet het *ab uno dice omnes* toe op de geleerde orde der paters jezuïeten, die in haar geheel de Vlaamsche beweging niet zo ongunstig gestemd is...” Ibidem, blz. 19.

De teksten uit de eerste brochure van *Studenten Oordeelt!* werden als pamflet anoniem gepubliceerd in het activistische dagblad *Het Vlaamsche Nieuws*.¹⁶ De aanvullende teksten en de tweede brochure *Een Noodkreet!* verschenen anoniem in dezelfde krant.¹⁷

De rol van Jozef van Caeckenberghe

Medeauteur van de brochures was, zoals gezegd, de Antwerpenaar Jozef van Caeckenberghe (1895-1983), vrije student aan de Hogere Handelsafdeling van het Sint-Ignatiusinstituut.¹⁸ Als voorzitter van het Vlaamsch Katholiek Studentenverbond en eerste secretaris van het Nationaal Vlaamsch studentenverbond, dat in mei 1916 in Antwerpen werd opgericht onder leiding van Geo van Tichelen, ijverde hij voor de vernederlandsing van de Gentse Rijksuniversiteit.¹⁹

Op een vergadering van de leden van het studentenblad *Aula* (1916-1918), waar hij bij betrokken was, werd de motie voor de vernederlandsing van het Sint-Ignatiusinstituut goedgekeurd.²⁰

Op dezelfde dag bezocht kardinaal Mercier de Sint-Joriskerk van Antwerpen. Er werd fel tegen hem gemanifesteerd (o.a. door P. Van Ostaijen die werd opgepakt en uit schrik voor een veroordeling naar Berlijn vluchtte).

Mercier was, uit hoofde van zijn patriotische houding tegenover de Duitse bezetters en door zijn uitlating dat het Nederlands ongeschikt was als taal voor het hoger onderwijs, niet geliefd bij de activistische jongeren. Bovendien was hij gekant tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit tijdens de be-

16. Jozef van Caeckenberghe publiceerde in *Het Vlaamsch Nieuws* van september 1917 tot september 1918 een tiental artikelen over de taaltoestanden in de vrije scholen. Hij gebruikte de pseudoniemen Rasper, Asper en V.C. In *Ons Vaderland* van 24 juni 1919 verscheen het artikel 'Wat de oorlog heeft gekost'. Zijn echte schuilnaam zou Kasper geweest zijn. *Het Vlaamsche Nieuws*, 4, 6, 7, 11, 16 september 1917.

17. *Het Vlaamsche Nieuws*, 18, 19 en 22 september 1917.

18. Jozef van Caeckenberghe volgde de Grieks-Latijnse humaniora aan het Antwerpse Sint-Jan-Berchmanscollege tot juli 1915. Aan de Hogere Handelsafdeling van het Sint-Ignatiusinstituut studeerde hij als vrije leerling talen. Na het nietig-verklaren van de examens, die onder de oorlog aan de vernederlandsde Gentse Universiteit werden afgenomen, behaalde hij in 1924 in Bonn het Duits diploma van geneesheer. Daarna behaalde hij te Gent het Belgisch artsdiploma via de centrale examencommissie. Hij had een praktijk als huisarts, dermatoloog en veneroloog.

19. Samen met o.a. Wies Moens, Richard Minne, Gaston Burssens, Herman Vos, Lode en Herman Craeybeckx behoorde hij tot de eerste studenten van de vernederlandsde Gentse universiteit (24 oktober 1916).

20. De motie is afgedrukt in de tweede brochure *Een Noodkreet!...* op 20 september 1917, blz. 17-18.

zetting.²¹ In 1975 schreef Marnix Gijsen ten onrechte dat hijzelf en G. Pijnenburg de enige overlevenden waren van de manifestatie tegen kardinaal Mercier. Gijsen en van Caeckenberghe hebben mekaar nog ontmoet na 1975-1976.²² Ze moeten goed bevriend geweest zijn met elkaar. Getuige hiervan is het gedicht *Nu* uit mei 1917, dat Gijsen aan Jos van Caeckenberghe opdroeg.²³

Het tijdstip van het consilium abeundi

Betreffende het tijdstip van het consilium abeundi dient nog één en ander verduidelijkt te worden:

In een gesprek met René Goris op 18 januari 1986 vertelt deze dat Jozef van Caeckenberghe, „een hevig flamingant”, de gevel van het Sint-Ignatiusinstituut had beplakt en beschilderd, daartoe aangezet door de gebroeders Goris.

In *Le Grand Livre* van het Instituut²⁴ worden de artikels in het *Vlaamsche Nieuws* vermeld (september 1917). Op 16 september wordt melding gemaakt van het beschilderen van de gevel.

Over een consilium abeundi in juli 1916 is geen informatie terug te vinden. Het was ook niet gebruikelijk dat deze gegevens genoteerd werden.

Jan-Albert Goris was in oktober ingeschreven in de tweede klas van de lagere handelsafdeling. Hij staat in juli 1916 niet vermeld bij de geslaagden. In oktober 1916 wordt hij leerling van de eerste klas van de hogere handelscyclus. Het betrof een nieuw-gecreëerde klas naar aanleiding van de oorlogsjaren. Zij viel niet samen met het eerste jaar van de hogere handelsafdeling.

In het register is nog genoteerd: „Goris quitté 1.1.1917”. Deze datum correspondeert met het begin van het tweede trimester van het schooljaar 1916-1917. Gijsen geeft dus ten onrechte aan dat hij de school verliet bij de aanvang van het tweede trimester van het schooljaar 1917-1918. Hij werd weggestuurd in juli 1916. Noch de gevelbeschildering, noch de publikatie van de eerste brochure *Studenten oordeelt!* op 16 september 1917, vormen hiertoe dus de aanleiding.

21. D. VANACKER, *Het Aktivistisch Avontuur*, Gent, 1991. In februari 1917 werd door de activisten de Raad van Vlaanderen opgericht. Op 21 maart 1917 werd de bestuurlijke scheiding uitgeroepen tussen Vlaanderen (hoofdstad Brussel) en Wallonië (hoofdstad Namen). Na de Eerste Wereldoorlog werden deze activistische verworvenheden ongedaan gemaakt.

22. D. VANACKER, *Het Aktivistisch Avontuur*, Gent, 1991, blz. 121.

23. Het gedicht *Nu* werd opgenomen in de ongepubliceerde dichtbundel *De volle beker van mijn levensvreugd*, mei 1917, geschreven in samenwerking met dokter S. Lindekens (1871-1937) uit Schoten.

24. Deze informatie is afkomstig van UFSIA-archivaris A. VAN ISEGHEM, 1985.

Ontslagen wegens provocatief gedrag?

De reden voor het consilium abeundi in juli 1916 blijft onduidelijk. Had het te maken met Gijsens provocerend gedrag op school en met zijn flamingantisme?

In *une jeunesse francophone en Flandre*²⁵ geeft Marnix Gijsen enkele staaltjes van zijn provocerend gedrag tijdens de lessen:

„Digne fils de ma mère, le premier trimestre, je remportais le prix de français. C'est un des rares plaisirs que je lui ai fait. J'avais une excellente mémoire...”

„On nous faisait également apprendre un poème, dont le héros était le petit Louis XVII ... Les infâmes geôliers de l'enfant royal lui demandent ce qu'il ferait si, un jour, il arrivait au pouvoir. Le petit imbécile répond: 'Je vous pardonnerais...' Le professeur soulignait la grandeur d'âme de cet enfant martyr. J'étais assez contestataire à l'époque et je lui fis remarquer que ce gamin manquait du sens de l'Etat. Il faut dire aussi qu'entre-temps, j'étais devenu farouchement flamingant, mais je mettais ma coquetterie à être toujours le premier en français.

En troisième, un grand changement se produisait dans ma vie. Le père Dasnoy était un personnage étrange et légendaire. Il sortait tout droit d'un tableau de Goya. Une allure ascétique, des yeux brûlants, enfoncés dans des orbites profondes, une voix rauque, caverneuse, coupée souvent par une toux violente...”

„... Je lisais voracement en quatre langues. Le père Dasnoy ne connaissait que le français. Il prétendait, d'ailleurs, qu'il était impossible de bien posséder une deuxième langue. Pour lui prouver le contraire, je lui servis un jour tout le grand monologue de Faust I...”

„... Mes rapports avec le père Dasnoy devinrent une espèce de duel constant. Parfois, on se battait en classe, souvent aussi dans le capharnaüm qu'était sa chambre...”

„... Prenant la littérature comme prétexte, nous avions de véritables querelles d'amoureux. Je n'étais pas insensible à la perfection littéraire du simple conte de Paul-Louis Courier. Un jour je voyageais en Calabre, mais je lui traduisais Barbertje moet hangen van Multatuli, dont il apprécia le symbolisme. Il me prédit que je serais plus tard un critique littéraire terrible, mais assez clairvoyant. Il me mit en garde contre la méchanceté...”

De jonge Jan-Albert Goris had blijkbaar een goede relatie met zijn leraar, pater Dasnoy, zoals hij bevestigde in zijn gesprek met Joos Florquin in 1974.²⁶

25. M. Gijsen, *Une jeunesse francophone en Flandre*, in: *Le Lièvre, revue multimesestrielle pour jeunes*, nr. 5, januari 1975, blz. 4-7.

Zie ook het *Verzameld Werk van Marnix Gijsen*, dl. 5, Amsterdam; Rotterdam, 1977, blz. 189-195.

26. J. FLORQUIN, *Ten Huize van...*, Reeks XII, Leuven, 1976, blz. 73.

Heeft de jonge dichter zich geïdentificeerd met zijn leraar, zijn ascetisme verinnerlijkt, zoals in *Lof-litanie van den H. Franciscus van Assisië* uit 1919, waarin de jonge dichter gedreven wordt door het fantasma van de aseksuele volmaaktheid? Terloops: pater Dasnoy stierf aan tuberculose, net als Goris' eerste geliefde, Maria Rooman (1901-1928), uit *Klaaglied om Agnes* (1951).

Jan-Albert Goris droeg een leeuwespeldje in het knoopsgat. De activisten werden door de tegenstanders smalend „de mannen van de leeuwken's” of „de leeuwken's” genoemd.

Goris' provoceren van pater Dasnoy was wellicht een middel om zelf aandacht te krijgen, te toetsen hoever hij kon gaan bij het uitdagen. Het kon niet anders of er werd repressief opgetreden en Goris werd de klas uitgestuurd. De bravoureachtige opmerkingen zullen Goris veel genoeg bezorgd hebben bij het zien van de glunderende gezichten van zijn klasgenoten. Overtuigd dat hij zich alles kon permitteren, kan hij hierbij het gevoel gehad hebben van „zie eens wat ik durf”.

Verwijst de symboliek van *Barbertje moet hangen* naar Jan-Albert Goris moet hangen en aldus naar het latere consilium abeundi?

Wanneer een leerling — zelfs een zeer goede — in een streng katholiek college blijft provoceren, wordt hij tenslotte toch ontslagen.

Mythevorming

Marnix Gijsen beweert ten onrechte dat hij de rhetorica heeft gedaan, terwijl hij in werkelijkheid de handelsafdeling volgde.

Hij schrijft in mei 1983 aan W. Vandaele: „Wat mijn broer ook moge zeggen, heb ik de volledige moderne humaniora afgedaan in Sint-Ignatius”.²⁷ Wat Gijsen betreft is dat juist maar hij verzwijgt dat hij, door het consilium abeundi, niet geslaagd was in de secunda, het laatste jaar van de handelsafdeling.

Volgens René Goris kreeg zijn broer van de handelsafdeling een getuigschrift om in Leuven geschiedenis te kunnen studeren. René Goris ging persoonlijk naar het Sint-Ignatiusinstituut om een bewijs te vragen dat deze de volledige cyclus van de handelsafdeling had gevolgd. Inmiddels was de toenmalige prefect, pater Jolliet, die sterk op de hoogte was van Jan-Albert's activistische sympathieën en de verwickelingen op school, opgevolgd door een nieuwe prefect die hem het bewijs bezorgde. René, sterk begaan met zijn broer, karakteriseerde hem met de woorden „The prince can do no wrong”.

27. W. VANDAELE, Marnix Gijsen en Floris Couteele, een verbroken vriendschap, in: *Ons Erfdeel*, 30ste jg., mei-juni 1987, blz. 388.

Besluit

Na onderzoek van de verschillende, tegenstrijdige gegevens blijkt dat Marnix Gijsen, geholpen door zijn broer René, aan eigen mythevorming²⁸ deed door de werkelijke reden voor het consilium abeundi op te smukken via een aureool van activistisch flamingantisme in het Franstalige Sint-Ignatiusinstituut. Deze hypothese stelt dat Gijsen provocerend gebruik maakte van zijn activistische sympathieën en daardoor in juli 1916 het consilium abeundi kreeg.

De jezuïeten waren wel zo welwillend hem opnieuw in te schrijven om deportatie naar Duitsland te voorkomen. Tenslotte verliet hij op 1 januari 1917 vrijwillig de school.

De publikatie van de brochures tegen het Sint-Ignatiusinstituut en het beschilderen van de gevel van de school vonden plaats in september 1917 en waren aldus geen aanleiding voor het consilium abeundi. De jonge Jan-Albert Goris was toen al een polemisch provocateur.

Tot de latere mythevorming van Gijsen behoort ook nog zijn stelling dat de jezuïeten hem vijandig gezind waren.

De diepe reden van zijn wrok was hun sociaal snobisme en hun misprijzen van de gewone man. Zij hadden G. Gezelle en S. Streuvels gelaakt als „maar” een bakker en onderpastoor. Gijsen voelde zich beledigd en vernederd. Als jongen van eenvoudige afkomst voelde hij zich gevisieerd en gekrenkt. Dit vormt wellicht de diepere reden van zijn wrok. Hij werd zich bovendien bewust van het standenverschil. Zijn vader, een schoenmaker, had zich opgewerkt tot beëdigd meter en weger van scheepsladingen in de Antwerpse haven.

Gijsen verheerlijkt zijn rebellie op school. Het minder briljante verschoont hij door te beweren dat hij de Grieks-Latijnse afdeling, de rhetorica heeft gevolgd in plaats van de handelsafdeling.

In de brochures tegen het Sint-Ignatiusinstituut uit 1917 ijvert hij voor de vernederlandsing van het Franstalig onderwijs, dat toen algemeen was. Hij reveleert geen echte wantoestanden. Meer dan waarschijnlijk heeft Gijsen, door zijn naoorlogse ontwikkeling tot cynisch agnosticus en door de kritiek van sommige katholieken op zijn werk, in al zijn bitterheid de tekortkomingen van de vroegere jezuïeten in de verf gezet en vergroot. Zo kon hij ze op een wraakzuchtige wijze bestrijden.²⁹

28. Mythevorming berust op een zelf-idealiseringsproces dat verwijst naar het dieper liggend affectief narcisme: het oproepen van de grootheidsvoorstelling een unieke held te zijn die al in zijn jeugd alleen maar grootse en glorierijke daden heeft verricht.

29. Met dank aan Prof. Em. Dr. A. VERGOTE voor het lezen van de tekst en voor de inzichtgevende commentaren. Eveneens dank aan Prof. Em. Dr. M. HANOT voor de inlichtingen over zijn schoonvader Dr. JOZEF VAN CAECKENBERGHE en voor de kritische commentaar.